

közt az utósó szemrehányásnak tán több valószínűt adott, mint ügyének kedvező vala, vagy tán Aurelia előtt, mivel nő volt, ez utósó próba legnehezebbnek és legmeggyőzőbbnek látszott: elég az hozzá, midőn Beauregard mentegetőzésének végekor késznek ajánlá magát, hogy minden kívántató próba által meggyőzendő őt hallgatagságáról, Aurelia azt kívánja tőle, hogy egy egész évig néma maradjon. Azon nyomban kézmőzések által felele Beauregard, hogy engedelmeskedni fog. Midőn haza megy, inasával csak jelekkel beszél. Mindenki sajnálta őt, hogy olly hirtelen elveszté nyelve' használhatóságát 's még legmegbizottabb barátai sem tudnak leghevesebbet is a' dolog' valódi összefüggése felől. Aureliát, mind eddig meglátogatja, a' legbuzgóbb szerelm' kinyomásával szívére teszi kezét, a' nélkül hogy tőle a' megindulásnak legkevesebb jelet nyerné. Sőt ellenben távozását sürgeti, 's Beauregard késedelem nélkül készüléteket tesz elutazására. Megérkezte után megjelen az udvarnál, 's Ferencz, ki e' közben visszakért, 's ki őt nagyon szerette, sajnálkozik, mint mindenki, bal esetén, 's legmegbizottabb udvari orvosait küldőzi hozzá. Beauregard vonakodik, velők dologba keveredni; de a' király valóságosan megharagszik makacszkodása miatt, erősen lehordatja őt, 's egy Thionville nevű urat rendel, hogy parancsainak végbevitele felett ügyeljen 's a' makacs beteget őrizze. Beauregardnak most ezer boszankodások közt mindenre engedni kell magát, a' mit az orvosok vele tenni jónak találnak. Pilulák és folyadékok; kenőcsök, hólyaghúzóok 's minden egyéb megpróbáltatik. Minthogy minden mesterségökkel semmit sem vihetnek véghöz, azt hiszi a' tisztében híven eljáró Thionville, hogy kurzusolókak is meg kellene a' dolgot próbáltatni. Beauregard, amannak diktatori kényéhez tökéletesen kötelve, ezen gyógyítási próbákat is kénytelen kiállni; bár mennyi iszonyodást mutasson is mozgásaiban. Ekkor egyik reggel egy öreg asszony jelenteti magát Thionville-nél, 's ajánlja magát, hogy a' betegnek, ha hozzá vezettetik, az első óránegyedben megadja nyelvét. Thionville kétkedve csóválja fejét; de hogy tisztét a' legtökéletesebben beteljesítse, azt hiszi, hogy az asszonyt még sem kellene eligazítani. A' beteghez vezeti őt. „Szólj!” mondá az öreg asszony, amannak elébe lépve; 's alig hallá Beauregard e' hangot, midőn Thionville' legnagyobb hámulására, annak, ki azt mondá, lábaitoz 's a' másik pillanatban e' kiáltással: „Aurelia!” karaiba omlott.

ÉSZREVÉTELEK

A' DRAMATURGIAI ÉS LOGIKAI LECZKÉKRE.

V. GYANUSKODÁS.

Minékutána tehát Bajza lehocsátkozott, vagy hogy e' szerény kitételét illő fényben állítsuk-elő: méltoztatott szép kegyelmesen az okoskodásig lebecsátkozni, — értsük-meg tudniillik a' dolgot: mert ő annyira felül van minden okoskodáson, hogy illyesmi nála ha történik is, csak lebecsátkozás' utján történik; minékutána, mondom, lebecsátkozott, észrevételeket hord-fel kritikai töredékeinkből 's azokat rovatgatói erőködik.

Ah, de itt ám a' bajok' baja! itt kell neki egész erejét összeszednie, mert hiszen, mint közösen tudatik, Bajza a' telen játékszínbe nem járt, tán egy pár Pesten történt előadást kivéve, 's mivel már a' Társalkodó XIX. számában felszólalt, 's elmondá nagy hangon, hogy kritikai töredékeink legrosszabak minden kritikák közt, melyek eddig a' magyar hazában megjelentek, 's hogy azokban egyetlen egy tanulságos gondolat sincs, felszólításunkra kötelességének érzi, ez állítások' megbizonyítása mellett okokat hordani-fel, mert hogy ő előállna 's nyiltszívűleg illyformán vallana: „én, ha fejem valósággal telve volna is minden tudományokkal 's egyebekkel, olly telve, mint csak azt legnagyobb elragadtatásomban képelem; a' ti bírálatok felől tisztán ítélni nem tudok, mert az előadásokat nem láttam,“ mint sem ő e' józan gyónást elkövetné, képes előbb akárminly absurdumokra és gyermek-ségekre vétemedni, csakhogy az ügyet a' maga' oldaláról mutassa igaznak.

Mint viszi tehát ezt véghöz: — ő gyanuskodik! Tudniillik: felfogja ez vagy amaz észrevételünket, 's így szól: „nem akarom kérdésbe venni, mennyiben igaz ezen észrevétel ... de —“ „ezen rövidke észrevétel helyes lehet, de —“ 's illyenek leczkein végig minduntalan találhatunk. Ő tehát játékszínbe nem járván 's e' szerint bírálatinkat helyesen ítélni nem tudván, jegyzeteink' lehető ellentételt fogja-fel 's azon szempontból indulva beszél a' legtöbb helyről; pedig tudhatja Bajza, hogy a' *posse ad esse non datur conclusio*. — Igen de, fogják olvasóim mondani, a' ki ott nem jelent-meg, hol az *esse* volt, annak a' *posse*vel is meg lehet elégedni; hiszen épen ezt mondom én, csakhogy azé-nak tartom az elsőséget, ki mellett az *esse* van, 's az amollyan *posse*-urakat hátrább igazítom, hogy tanuljanak előbb, 's való dolgokat szegyenek gyanuskodás által hitelöktől fosztani iparkodni.

Nezzük-meg tehát türeldelmes olvasók, mit mivel Bajza e részben.

Azt mondja: ha sikerét akartuk azon észrevételnek, melyben Megyeri' közép *á*-járól beszélünk, idézni kellett volna néhány szót, melyekben Megyeri ezen *á*-t leginkább kitünteti 's meg kellett volna azt is magyarázni, melyik legyen ezen általunk vétkellett közép *á*, 's a' t.

Nem akarom, itt azt felhozni, miképen Bajza itten nem tagadhatván egyenesen ez észrevételünket, előbb gyanuba iparkodik azt hozni e' szavaival: „nem akarom kérdésbe venni, mennyiben igaz ezen észrevétel,“ utóbb még meg is látszik azt engedni, így szólva: „lehet, hogy egészen igaz,“ — nem akarom, mondom, itt azt előadni: miképen e' második mondasban igaznak is kész hinni észrevételünket, 's miképen ily módon houlkegyenest ellent mond magának, ki az időben így szólta: „töredékeinkben egyetlen egy tanulságos gondolat sines,“ — csak arra figyelmeztetem olvasóimat, mily szép 's az igazság' részrehajlatlan fűrkészőjéből illő dolog az, mikor az ember azt, a' miről alig szólhat, a' mit tagadnia semmi esetre nem lehet, legalább gyanakodással rontani igyekszik hitelenben. — Sajnálkozunk e' részben Bajzán, 's nem miatta, mert épen ezen és hasonló jegyzeti által tünteti-ki, miképen ő az ellenfél igazságát csak azért sem akarja átlátni, mivel az ellenfél, hanem azok' számára jegyzem-meg, kik közönség előtt vitakozásba bocsátkozandnak, — ha tudniillik tanácsomat elfogadni akarják: — ne véljék azt, mintha ügyökön az által segíthetnének, ha az ellenfél' szavainak mindenikét csak azért is tagadják. Legyünk igazságosak, adjuk-meg mindenkinek a' magját, 's ne gondoljuk, hogy az által tán szégyenitve leszünk, ha néha ellenfelünk is igazat szól.

A' mi itt Bajzának jegyzetét ez észrevételünkre illeti, megvalljuk, hogy mind azt, mit ő emleget, felhordani nem volt volna egyenesen rossz, csak felesleges, csak haszontalan. Különben is jegyzetéből nem az következne, hogy észrevételünk rossz, hanem hogy nincs bőven kifejtve. 'S épen onnét, mivel Bajza azt bőségesebben kifejtettnek ohajtani, következik, hogy az szerinte is csakugyan helyes észrevétel, mert hogy Bajza olly dolgokat akarna bőségesebben kifejteni, melyek rosszak, azt felőle még eddig föl nem tesszük. Így tehát Bajza e' néma jóváhagyása által nyilván ellenmond annak, a' mit először a' Társalkodóban állita 's a' mit bebizonyítani kötelessége volt volna, hogy töredékeink-

ben egyetlen egy jó gondolat sines, — 's a' mit másodsor a' fentebbi szavakban gyanuba vont.

De azt is hiszszük ám mi mindnyájan, hogy azt bővebben kifejtteni felesleges dolog, haszontalan beszéd volt volna. 'S itt, — különösen Bajza' számára, hogy képes legyen megérteni, — egy kézzel fogható példát hozok-fel: ha én valakinek azt mondom: tedd-le azon kabátot, mely rajtad van, fogja-e az még kérdeni, melyik kabátot tegye-le, a' zöldet-e, vagy barnát vagy feketét? Ha csak nem tökéletesen zavart fejű, érteni fogja, hogy azt, a' mely hátán van. Így Megyeri is, midőn közép *á*-ját emlegettük, csakugyan tudhatta, hogy azon közép *á*-t értjük, a' mely nem jó, 's hogy azt akarnók, hogy az *á* és *a* jó kiejtéséhez szokjék, 's ha e' két *á*-n kívül még hetvenhétfele közép *á* van is birtokában, azt mind el kell hagynia. — Kár volt Bajzának, hogy ezen gyermekes szórshasogatása még bőségesebb legyen, ki nem jelenni, valjon azon *á*-t hagyja-e el Megyeri, melyet vörös krétával, vagy melyet közönséges írónnal, avagy épen azt, a' melyet Blana Illés' felséges magyar fekete tintájával irnak? Valjon nagy *A*-e az vagy kis *a*? Valjon azon *a*-e az, melyet Megyeri indulatokban és felkiáltásokban akkor használ, midőn magyar hőst vagy midőn spanyol grandot játszik? Valjon *A*-mollból vagy *A*-durból megy-e azon közép *a*? Avagy az-e azon közép *á*, mely az *A*-dur hanglét-rának alaphangját, vagy pedig az, mely a' C-durnak hatodik, avagy épen az, mely a' D-mollnak ötödik hangját teszi? — Lásza csak Bajza, ezt mind ki kellett volna fejteni, nemde! — Sőt tán még az is jó volt volna, elutazni Nográdba és Hontha és Gömörbe és Barsba, 's még hozzá Szolnokra és Miskolcra, hogy csakugyan terőtül talpig leirhattuk volna Megyerinek azon közép *á*-t. — Oh jó egek! mentsetek-meg minden embert a' szórshasogatás-vágy-tól! — Megyeri valóban nem fogja Bajzának az ily védelmeket megköszönni; — mi sokkal többet teszünk-fel felőle, mi meg vagyunk győződve, hogy tökéletesen megérthette benünket, ha akart.

..... Egy másik észrevételünket: „Marosi mutatni helyett ne mondja mutatni,“ ismét egy 's helyes lehet“tel fogad Bajza. — De ugyan már mért teszi ezt! hisz a' Társalkodó' értelme szerint töredékeinkben egyetlen egy helyes gondolat sines! Kérjük szépen Bajza urat, tegye, hogy azt helytelennek állítsa, különben nevetünk 's azt mondjuk, hogy Bajza a' Társalkodóban igen helytelenül, meggondolatlanul szólott-fel, hogy azt sem tudta jó formán,

mit beszél; de hagyjuk ezt, hisz ez neki már szokása.

A' mit e' jegyzetben néhány sorban elmond Bajza, jóvá hagyjuk 's ajánljuk azt, mind annak, ki mint kezdő a' színészi pályára lép: de Bajzához különösen azon megjegyzésünket mondjuk felőle, hogy olyanokat általános leczke gyanánt épenséggel kezdőknek kell tartani; mi föltettük színészeink felől, hogy az illyeseket tudják, 's csak azt tartottuk kötelességünknek, kimutatni, hol és mikor vétkeztek e' törvények ellen, 's ezt is csak néha, mert különben számos szavakat kell vala minden bírálatunkba írunk. — A' mi a' jog, kör 's a' t. szavak' helytelen kiejtését illeti, arról előtünk többször volt szó a' Rajzolatokban (különösen az Ószinte Testvérek által) 's olyanokat, miket már előtünk többször felhordtak 's miket magunk is megenlíttünk, ismételve felhordani feleslegesnek láttuk, nem a' színészekre nézve ugyan, mert nekik azt nem lehet nem minél többször emlegetni, hanem feleslegesnek azon okból, mivel divatjában közlött töredekeinket ugyan-egyfelével tölteni el örökké, nem akartuk, 's tudtuk azt is, hogy a' színészek igen tudnák, mit kell e' részben tenniök, csak akarják.

.... Egy harmadik észrevételünknek helyes voltát maga adja-elő Bajza 's ő maga tart kis leczket annak követést érdemlősége felett, azért mi semmit sem szólnunk hozzá, hanem Bajzá e'beli buzgalmaért ezennel megdicsérjük. — Azonban meg nem lehet állani, hogy Bajzától én ismét azt ne kérjem, miért teszi ezt? hisz a' 'Társalkodó' értelme szerint töredekeinkben egyetlen egy helyes gondolat sincs? Lássá csak Bajza ur, lássa, keserves dolog ám az ugyancsak, ha az enber meggon-
dolatlanul jó-kora neki-rugaszkodással' felszólal a' 'Társalkodóban', 's egy általános ítélettel roszaknak vádolja mindegy esőppig töredekeinket, 's most már, midőn oktatlan állításának igazolására kényszerítetik, tulajdon szájjával vallogatja-meg, hogy biz azon okatlan vád itt sem igaz — meg itt sem igaz. — Sajnáljuk önt, bigyje-el Bajza ur, szívünk-ből sajnáljuk, de mit tehetünk róla; ki kényszeríti, hogy illy irtalmatlanul bánják magával? — (Folytatjuk.)

KRITIKAI TÖREDEKEK.

Közös a' panasz, hogy nemzeti színészetünk nem halad előre, azonban ez is csak olyan, mint több egyéb közös panasz, t. i. nagyon valótlán, mert ki

merészi ezután állítani, hogy színészkink nem törekednek előre, miután a' folyó *juliusi* berletet már június' 29-dikén megkezdették, még pedig a' Garay fordította Vas álarczával? Az előadás aluszékonyan ment, bízhetőleg, mivel a' nézők' száma ezen új berletben ismét igen mecsökkent, 's valóban nem is lehet igen csudálni, ha a' színész kissé elfelejté hivatását, midőn üres padoknak 's még üresebb pályolyoknak kell beszélnie, kivált ha ehhez még üres erszény is — vulgo Nahrungssorgen — járul.

Julius' 2dikán igen szorgalmas 's szép reményekkel kecsegtető színészünk Egressy Gábor ur jutalmára adatott berletszínéssel először: 'Szaraczen.' Szomorujáték 5 felvonásban. Dumas Sándor munkája. Snuid Henrik után fordította Szilágyi. Jelen darab' tartalmával nem akarjuk fárastani szíves olvasóinkat, mert az mind az egészét mind részeit tekintvén igen érdektelen. Dumas itt közép utat akart mutatni a' szoros értelmű classikai 's romantikai dramaturgia közt, de kisikamlott 's olly müt alkotta, melyben sem a' classikus, sem a' romantikus valódi műeleményt nem találhat. A' darab a' szorgalmas előadás' daczára is egészen hatás nélkül maradt. Ámbár nem lehet soha eléggé dicsérni azon hazafiaink buzgó szorgalmát kik dramai literaturánkat 's repertoírunkat külföldi szindarabok' fordításával gazdagítják, de még is meg kell vallanunk, hogy igen szeretnők ha e' részben kissé szigorubb választás történnék; mert Scribe' Mazéres' 's a' t. minden darabjait lefordítani ha még olly silénynak is, csak azért, hogy legyen, ezt valóban nem lehet helyesleni.

Julius' 3dikán 'Fiatal keresztanya', vigjáték 1 felvonásban. Írta Scribe. Fordította Jakab István, 's utána egy zagyvalék, vagy tisztességen legyen mondva: egyveleg, jött színpadunkra. A' vigjáték igen jól adatott. Az egyvelegről hallgatunk, mert, ha a' Macbethől-jelenést kivesszük, a' többi valóban igen érdektelen volt.

Julius' 4d. két egy felvonásos vigjáték: „Házaspár“ Kotzebuetől, 's a' „Ligeti kastély“ Csató Pál' fordítása szerint. Az utóbbi ismét mulattata.

Julius' 7dikén 'Boesky István, vagy: az egyenes lelkű hazafi.' *Drama* 5 felvonásban, Julius' 9dikén pedig 'Gyökéres orvoslás', vigjáték 3 felvonásban. Írta Weissenthurn Johanna. Fordította, vagy is: magyarosította Déry István, fordult-meg deszkáinkon, az elebbi utatva 's vontatva, ez ellenben iparral, kitünőleg Egressy ur (Felsőhy Károly) részéről.

ANON.